

กระท่อม Khatom

ประเทศไทย กระท่อมได้ถูกจัดเป็นยาเสพติดประเภท 5 ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 กระทั่งเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2564 ราชกิจจานุเบกษา ประกาศให้ใบกระท่อมไม่ใช่ยาเสพติดอีกต่อไป และมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนด 90 วัน นับตั้งแต่วันที่มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา นั้นหมายความว่า ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2564 เป็นต้นไป กระท่อมจะถูกปลดล็อก ซึ่งการปลดล็อกกระท่อมที่ว่า หมายถึงปลดล็อกพืชกระท่อมในส่วนต้น ราก ใบ ดอก เมล็ด โดยสามารถเคี้ยวใบกินได้ บริโภคได้ในลักษณะของสมุนไพร

กระท่อมเป็นพืชพื้นเมืองของไทยและมาเลเซีย มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนและกึ่งร้อนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมไปถึงทวีปแอฟริกา มีสรรพคุณทางยาถูกนำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่สมัยโบราณ กระท่อมมีชื่อเรียกอื่น ๆ เช่น อีต่า อีแดง กระท่อม ท่อม ท่ม เป็นพืชในตระกูล *Mitragyna speciosa* อยู่ในวงศ์เข็มและกาแฟ (Rubiaceae) มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Mitragyna speciosa* (Korth.) Havil. ที่พบในประเทศไทยมีอยู่ 3 สายพันธุ์ด้วยกัน คือ กระท่อมก้านเขียว (แตงกวา), กระท่อมชนิดขอบใบหยัก (ยักษ์ใหญ่, หางกิ้ง) และกระท่อมก้านแดง กระท่อมเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ปานกลาง แก่นเป็นไม้เนื้อแข็ง ลำต้นมีความสูงประมาณ 4-16 เมตร เติบโตได้ดีในพื้นที่ชุ่มชื้น และชอบแดดปานกลาง โดยพื้นที่ปลูกกระท่อมในประเทศไทยจะเป็นโซนภาคใต้ เช่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และพบว่าดินในภาคกลางอย่างจังหวัดปทุมธานีก็ปลูกกระท่อมได้ดีเช่นกัน

สารสำคัญที่พบในใบกระท่อม คือ Mitragynine, Speciogynine, Paynantheine, Speciociliatine ซึ่งบางส่วนออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท แต่ถึงอย่างนั้นกระท่อมก็มีสรรพคุณทางยาอยู่ไม่น้อย ซึ่งหากใช้ในปริมาณที่เหมาะสมก็ช่วยบรรเทาอาการไม่สบายได้ ในตำรับยาโบราณใช้ใบกระท่อมสดหรือใบแห้ง เคี้ยว สูบ หรือชงกับน้ำ ดื่มน้ำรักษาอาการติดเชื้อในลำไส้ บรรเทาอาการท้องเสีย ท้องร่วง สรรพคุณของกระท่อมยังช่วยบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ โดยหากใช้กระท่อมในขนาดต่ำจะช่วยลดอาการเมื่อยล้า เพราะฤทธิ์ของกระท่อมจะช่วยลดความรู้สึกปวดเมื่อยเนื้อตัวได้ ช่วยเพิ่มความอดทนมากขึ้น ช่วยให้ทำงานได้นานขึ้น จะบอกว่ากระท่อมเป็นยาได้ก็คงไม่ผิดนัก เพราะพืชชนิดนี้ออกฤทธิ์เพิ่มพลัง กระตุ้นร่างกายให้อดทนต่องานหนัก ทนแดดได้นานขึ้น และยังช่วยให้กล้ามเนื้อทำงานอดทนขึ้นในขณะที่ลดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อด้วย โดยให้เคี้ยวใบกระท่อมสด 3-10 ครั้งต่อวัน ในปริมาณ 2-3 ใบต่อครั้ง ผลกระท่อมจะเกิดภายใน 5-10 นาที

ใบกระท่อมมีสารสำคัญที่ชื่อ ไมทราจินีน (Mitragynine) ซึ่งพบในใบกระท่อมไทยสูงถึง 66% โดยสารชนิดนี้เป็นสารจำพวกอัลคาลอยด์ ออกฤทธิ์กดประสาทส่วนกลาง (CNS depressant) เช่นเดียวกับยาเสพติดกลุ่ม LSD และยาบ้า จึงมีฤทธิ์ระงับความเจ็บปวด กระตุ้นความรู้สึกเคลิบเคลิ้ม และทำให้วังงิม และสารเซเว่นไฮดรอกซีไมทราจินีน (7-hydroxymitragynine) โดยสารนี้มีฤทธิ์ยับยั้งการตอบสนองต่อความเจ็บปวด (Antinociceptive) ได้ดีกว่ามอร์ฟีนถึง 13 เท่า นอกจากนี้ยังพบว่ากระท่อมให้ผลข้างเคียงน้อยกว่ามอร์ฟีนหลายประการ เช่น ไม่กดระบบทางเดินหายใจ ไม่ทำให้เกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน อาการขาดยาไม่ทรมาณเท่ามอร์ฟีน และบำบัดได้ง่ายกว่ายาก่อมประสาท

นอกจากนี้กระท่อมยังถูกปรุงเป็นยาสมุนไพรแก้ไอ ยาสมานแผลในปาก ห้ามเลือด และแก้พิษจากพืชหรือสัตว์ได้อีกด้วย

โทษและข้อควรระวังหากเสพกระท่อมทุกวันต่อเนื่องไปนาน ๆ อาจเกิดการเสพติด และเกิดผลข้างเคียงดังนี้

ผิวคล้ำลงจนดูเหมือนผิวแห้งขาดน้ำ ปากแห้ง ริมฝีปากคล้ำ ท้องผูก อุจจาระแข็งเป็นก้อนเล็กๆ นอนไม่หลับ กระวนกระวาย คลื่นไส้ อาเจียน จากการเมากระท่อม ไม่มีแรง อ่อนเพลีย เมื่อมีภาวะเสพติดแล้วหยุดใช้กระท่อม เวลาครีမ်ฟ้าครีမ်ฝนจะมีอาการหนาวสั่นคล้ายจะเป็นไข้ บางรายที่เสพมากเกินไปอาจพบอาการแขนกระตุกเองได้ ซึมเศร้า เชื่องซึม ไม่อยากพูดจากับใคร พูดไม่ค่อยรู้เรื่อง หรืออาจมีอาการมึนงงหัวไปเลย ร่างกายมีอุณหภูมิสูงกว่าปกติ โอบามากขึ้น มีน้ำตา น้ำมูกไหล เบื่ออาหาร บางรายอาจมีอาการโรคจิตหวาดระแวง เห็นภาพหลอน คิดว่าจะมีคนมาทำร้าย นอกจากนี้คนที่กินกระท่อมโดยไม่รู้อันตรายอาจทำให้เกิดถุงท่อมในลำไส้ เพราะก้านใบและใบของกระท่อมไม่สามารถย่อยได้ จึงตกตะกอนติดค้างอยู่ภายในลำไส้ ทำให้ขับถ่ายออกมาไม่ได้ และเกิดพังผืดหุ้มรัดรอบ ๆ ก้อนกากกระท่อมจนเป็นก้อนถุงขึ้นมา ซึ่งอาจเพิ่มความเสี่ยงลำไส้อุดตันได้ด้วย

ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2564 ประชาชนสามารถปลูกพืชกระท่อมได้อย่างเสรี ครอบครองได้ นำมาบดเคี้ยวบริโภคตามวิถีชาวบ้านได้ ยกเว้นการนำมาผสมเพื่อใช้เป็นสารเสพติด เช่น 4x100 รวมทั้งอนุญาตให้ซื้อ-ขาย ไม่ว่าจะเป็นการส่งขายเพื่อพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม โดยไม่ต้องขออนุญาต และหลังจากนี้จะมีการออก พ.ร.บ.พืชกระท่อมเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ และโทษ เพื่อป้องกันการใช้กระท่อมในทางที่ผิด อาทิ ห้ามขายกระท่อมให้แก่เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ซึ่งเป็นเยาวชน รวมถึงสตรีมีครรภ์ สตรีให้นมบุตร กำหนดสถานที่ห้ามขาย เช่น ในโรงเรียน สถานศึกษา วัด หอพัก การทำธุรกิจนำเข้าหรือส่งออกใบกระท่อม เพื่อประโยชน์เชิงอุตสาหกรรม ต้องได้รับใบอนุญาต กำหนดโทษเพื่อคุ้มครองบุคคลและการป้องกันการใช้ใบกระท่อมในทางที่ผิด อาทิ

- กรณีขายใบกระท่อม น้ำต้มใบกระท่อม หรืออาหารที่มีใบกระท่อมเป็นวัตถุดิบหรือส่วนประกอบ กับคนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี หญิงมีครรภ์และหญิงให้นมบุตร มีโทษปรับไม่เกิน 30,000 บาท
- กรณีขายในสถานศึกษา หอพัก สวนสาธารณะ สวนสัตว์ หรือสวนสนุก หรือขายโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ มีโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท
- กรณีบริโภคกระท่อมหรือน้ำต้มใบกระท่อมที่ปรุงผสมกับยาเสพติดให้โทษ มีโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท
- การต้มน้ำกระท่อมขาย มีโทษจำคุก 6 เดือน ถึง 2 ปี ปรับ 5,000-20,000 บาท (ตาม พ.ร.บ.อาหาร พ.ศ. 2522)

สิทธิชัย ตันติภาสวดีน

บรรณาธิการ